Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausunto

Hallitussihteeri
Annika Juurikko

16.10.2025

VN/238/2025
VN/238/2025-STM-56

Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta (HE 115/2025 vp)

Esityksen tausta ja tavoitteet

Otsikossa viitatussa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi elatustukilakia (580/2008), lapsen elatuksesta annettua lakia (704/1975) sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain (53/2018) 13 §:ää.

Esityksen tarkoitus on toteuttaa hallituksen valtiontalouden kehyspäätökseen 2025–2028 kirjattua tavoitetta elatustuen menosäästön aikaansaamiseksi. Kyseistä tavoitetta on jo edistetty hyvinvointialueille joulukuussa 2024 osoitetulla ohjauskirjeellä[1]. Niin ohjauskirjeen kuin hallituksen esityksenkin tavoitteena on parantaa elatustuen oikeellista kohdentumista sekä vahvistaa lapsen oikeutta riittävään, vanhemman elatuskyvyn mukaiseen elatukseen. Tarkoituksena on myös osaltaan edistää hallitusohjelman tavoitetta parantaa lapsen asemaa haastavissa erotilanteissa.

Keskeiset ehdotukset

Elatustukilakia ehdotetaan muutettavaksi säätämällä siinä elatusvelvollisen vanhemman velvoitteesta toimia elatussopimuksen tai -tuomion uudistamiseksi, jos lapselle maksetaan elatustukea elatusvelvolliselle aiemmin vahvistetun puutteellisen elatuskyvyn perusteella, mutta hänen tilanteensa on parantunut niin, että elatusavun määrän korottamiseen voitaisiin arvioida olevan perusteita. Elatustukilain tarkoittama elatusvelvollinen on se vanhempi, jonka luona lapsi ei väestötietojärjestelmän tietojen perusteella asu. Elatusvelvollisen tulisi käytännössä ottaa yhteyttä toimivaltaiseen hyvinvointialueeseen elatusavun korotustarpeen selvittämiseksi tilanteissa, joissa hänen olosuhteissaan on tapahtunut pidempiaikaiseksi arvioitavia elatuskykyä parantavia olennaisia muutoksia. Lapsen elatuksesta annetun lain esitöissä elatuskykyä parantavina muutoksina mainitaan esimerkiksi työkyvyn paraneminen, pidempiaikaiseksi arvioitavissa oleva tulojen nousu johtuen esimerkiksi työllistymisestä työttömyyden tai opiskelujen päättymisen jälkeen, tulojen nousu työpaikan muutoksen tai niihin verrattavan syyn vuoksi, sekä käytettävissä

[1] Ks. Sosiaali- ja terveysministeriön ohjauskirje hyvinvointialueille VN/31429/2024: https://stm.fi/documents/1271139/198978037/2.12.2024_Ohjausasiakirja+elatusavun+vahvistamisesta.pdf/4a2dc36e-3c07-8084-84b7-92d63fa79976/2.12.2024_Ohjausasiakirja+elatusavun+vahvistamisesta.pdf?t=1733133852183

Postiosoite Postadress Postal Address	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
Sosiaali- ja terveysministeriö				
PL 33 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 8 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	02951 63415 +358 2951 63415	kirjaamo.stm@gov.fi stm.fi

olevien varojen määrän lisääntyminen. Elatuskyvyn paranemiseen voi vaikuttaa myös muun elatusvastuun väheneminen esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi, josta elatusvelvollinen on elatusvastuussa, on tullut täysi-ikäiseksi.

Elatustukilaissa ehdotetaan säädettäväksi myös Kansaneläkelaitoksen (Kela) velvollisuudesta luovuttaa hyvinvointialueelle yksittäistapauksessa välttämättömät tiedot, jos Kela, elatusvelvollisen tulo- ja/tai verotietojen perusteella alustavasti arvioi olevan tarvetta tarkastella elatusvelvollisen elatuskykyä uudelleen.

Voimassa olevan lainsäädännön velvoitteisiin pohjautuen lapsen elatuksesta annetussa laissa ehdotetaan säädettäväksi lapsen elatusasiassa toimivaltaisen hyvinvointialueen tehtävistä tilanteissa, joissa hyvinvointialue on saanut Kelalta tiedon elatusvelvollisen taloudellisesta tilanteesta tai sen muutoksesta. Näin mahdollistetaan se, että hyvinvointialue pystyy selvittämään elatusavusta tehdyn sopimuksen tai -tuomion muuttamisen tarvetta tarkemmin. Samalla ehdotetaan, että lapsen elatuksesta annettua lakia muutetaan säätämällä hyvinvointialueille oikeus saada vanhempien tulo- ja verotietoja sekä Kelan etuustietoja arvioidessaan elatusavun muuttamisen tarvetta, sekä elatusapua koskevien sopimusten vahvistamisen yhteydessä muutoinkin. Tähän liittyen esitetään myös muutosta tulotietojärjestelmästä annettuun lakiin.

Tarkoituksena on osaltaan täsmentää lasten elatusavun määrittämisessä sekä elatusavun vahvistamisen tehtävissä sovellettavaa, hyvinvointialueiden tehtäviä ja tiedonsaantioikeuksia koskevaa sääntelyä. Sääntelyllä edistetään hyvinvointialueen oikeutta hyödyntää olemassa olevia tietopalveluita elatusavun tason määrittämisessä.

Lisäksi ehdotetaan, että elatusavun vahvistamisessa käytettävien lomakkeiden kaavan vahvistaminen säädetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi. Muutos on perusteltu, koska Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaa osaltaan sosiaalihuollon palveluiden ohjaamisesta.

Elatustukilakia ehdotetaan muutettavaksi myös säätämällä siinä Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada vanhempien postiosoitetietoja postilain mukaiselta yleispalvelun tarjoajalta elatustuen mahdollisten väärinkäytöstilanteiden ehkäisemiseksi nykyistä tehokkaammin. Kelassa on esiintynyt epäilyjä siitä, että elatustukea haetaan vanhempien asuessa tosiasiallisesti samassa osoitteessa. Elatustukea ei ole tarkoitettu ydinperhetilanteisiin. Ehdotetun sääntelyn myötä Kela voisi puuttua näihin tilanteisiin aiempaa tehokkaammin.

Lisäksi elatustukilakia ehdotetaan täsmennettäväksi liittyen hyvinvointialueen tehtäviin ja oikeuksiin tilanteissa, joissa lapsi on hyvinvointialueen järjestämässä ympärivuorokautisessa hoidossa kodin ulkopuolella. Näillä muutoksilla mahdollistettaisiin hyvinvointialueille esimerkiksi oikeus kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen hoidosta aiheutuvien kulujen kattamiseen elatustuella tilanteissa, joissa vanhempi tai muu lapsen hoidosta tosiasiallisesti vastaava taho ei ole hakenut elatustukea, tai elatustuen saaja on lakkauttanut elatustuen lapsen tosiasiasiallisen hoidon siirryttyä hyvinvointialueelle.

Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

Esityksen vaikutuksista sekä toimeenpanosta

Esityksen ehdotukset vahvistavat elatussopimuksen tai -tuomion muuttamisen prosessin viranomaisaloitteisuutta tilanteissa, joissa lapselle maksetaan elatustukea elatusvelvollisen vanhemman puutteellisen elatuskyvyn perusteella. Ehdotettu vahvempi viranomaisinterventio voi olla omiaan vähentämään vanhempien välisiä ristiriitoja ja tätä kautta edistämään mahdollisesti haasteellisissakin tilanteissa elävien lasten hyvinvointia. Esitys on siten, osaltaan, omiaan edistämään lapsen oikeuksien sopimuksen 27 artiklan mukaista lapsen oikeutta riittävään elatukseen omalta vanhemmaltaan.

Esityksen tavoitteena on toisaalta parantaa niiden elatustukilain tarkoittamien elatusvelvollisten asemaa, joiden elatuskyky on osoittautunut alhaisemmaksi kuin elatussopimuksessa tai -tuomiossa vahvistetun elatusavun vahvistamisen yhteydessä arvioitu elatuskyky. Todelliseen elatuskykyyn perustuvien elatussopimusten ja -tuomioiden edistäminen, tarvittaessa viranomaistoimin, olisi omiaan vähentämään yksilötason kuormitusta tilanteissa, joissa elatusapu on osoittautunut tasoltaan niin korkeaksi, että elatusvelvollinen on joutunut turvautumaan toistuviin maksuvapautushakemuksiin. Tutkimusten mukaan elatusapumääräykset, jotka vastaavat elatusvelvollisen vanhemman elatuskykyä, nostavat todennäköisyyttä vanhemman osallistumiselle lapsen taloudelliseen huolenpitoon. Jos lapsen elatusavun tasoa alennettaisiin elatusvelvollisen elatuskyvyn huonontumisen vuoksi alle elatustuen määrän, voisi lapselle syntyä oikeus elatustukeen.

Kela ei luovuttaisi hyvinvointialueelle tietoa sellaisista tilanteista, joissa jollakin osapuolista on turvakielto. Näiden lasten ja heidän vanhempiensa osalta tilanne säilyisi tältä osin entisellään.

Esityksen viranomaisvaikutukset sekä taloudelliset vaikutukset on arvioitu vähäisiksi. Hyvinvointialueet vahvistavat jo nykyisellään määräaikaisia sopimuksia erityisesti vahvistettaessa elatusvelvolliselle puutteellinen elatuskyky. Tilanne voi vaikuttaa Kelan tekemien ilmoitusten tarvetta vähentävästi kyseisillä alueilla. Alueet, joilla on tehty hyvin pitkiä elatussopimuksia voivat saada suhteellisesti enemmän ilmoituksia Kelalta. Kela tekisi ilmoituksen hyvinvointialueelle myös mahdollisen uudelleentarkastelun tarpeesta myös silloin, kun lapsen elatus on vahvistettu tuomiolla. Siten Kelasta hyvinvointialueelle saapuvien ilmoitusten määrään vaikuttaisi myös hyvinvointialueella asuvien lasten osalta annettujen elatustuomioiden määrä ja sisältö.

Esityksestä saadussa lausuntopalautteessa korostui tarve kiinnittää uudistuksen toimeenpanossa huomiota niin viranomaisten kuin vanhempienkin ohjaukseen, tukeen ja etukäteistiedottamiseen. Niin ikään nähtiin tärkeänä seurata uudistuksen vaikutuksia perheoikeudellisten palvelujen resursointitarpeeseen. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee viranomaisohjeistusta lainmuutosten sujuvan toimeenpanon varmistamiseksi.

Useissa lausunnoissa tuotiin esiin esitysluonnokseen liittyvän palautteen ohella myös laajempia lapsen elatukseen liittyvän sääntelyn, perheoikeudelliseen palvelu- ja päätöksentekojärjestelmään sekä lasten ja perheiden sosiaaliturvan kehittämistarpeita. Näitä kehittämistarpeita on osaltaan, tuoreeltaan, selvittänyt sosiaali- ja terveysministeriössä toiminut elatustukijärjestelmän uudistamista valmisteleva työryhmä[2].

[2] Ks. Elatustukijärjestelmän uudistamista valmistelevan työryhmän valmisteluasiakirjat osoitteessa https://stm.fi/hanke?tunnus=STM092:00/2024